

Актуальні тенденції наукових досліджень щодо формування звітності зі сталого розвитку

Стаття присвячена аналізу сучасного стану та еволюції наукового дискурсу щодо звітності зі сталого розвитку, зокрема з акцентом на наративну компоненту, що є ключовим інструментом представлення нефінансової інформації. Здійснено систематизацію основних літературних джерел, зокрема дисертаційні дослідження, наукові статті та аналітичні огляди, зважаючи на часові межі, використання ключових слів та тематичну релевантність. Бібліографічний аналіз був здійснений шляхом систематичного збору, класифікації та оцінки наукових джерел, що індексуються у наукометричних базах даних Scopus, Web of Science та Google Scholar. Це дало змогу охопити широке коло міжнародних та національних досліджень, релевантних тематиці за ключовими словами «сталий розвиток», «звітність із сталого розвитку», «наративна компонента звітності зі сталого розвитку». Також під час аналізу досліджувалися тенденції таких тем, як «інтегрована звітність» та «нефінансова звітність». Здійснено аналіз динаміки наукового інтересу та трендів, який демонструє зростання уваги до концепцій сталого розвитку та стандартів звітності, а також поступовий перехід від загальнотеоретичних підходів до специфічних методологічних рішень, що забезпечують інтеграцію нефінансової інформації у корпоративне управління. Виявлено ключові напрями наукових досліджень: нормативно-правове регулювання, забезпечення достовірності та якості звітності, роль корпоративного управління та інституційних факторів, інтеграція ESG-показників та виконання цілей сталого розвитку. Визначено необхідність поглибленого вивчення наративної компоненти звітності, її методів формування та оцінки впливу на довіру стейкхолдерів. Отримані результати створюють наукову основу для розробки ефективних методик формування звітності зі сталого розвитку, інтеграції її у національні системи бухгалтерського обліку та вдосконалення процедур верифікації, що сприятиме підвищенню прозорості корпоративної діяльності та реалізації принципів сталого розвитку.

Ключові слова: звітність зі сталого розвитку; сталий розвиток; бібліометричний аналіз; KCB; нефінансова звітність; наративна компонента звітності зі сталого розвитку.

Постановка проблеми. Розгляд попередніх та релевантних наукових праць є необхідним етапом у межах будь-якої дослідницької діяльності, незалежно від її предметної галузі. Огляд літератури виконує ключову функцію в процесі наукового пізнання, що передбачає глибокий аналіз та синтез існуючих наукових джерел, сприяє виявленню прогалин та допомагає у формуванні дослідницьких питань для подальшого вивчення і розробки рекомендацій. Як зазначає Г.Снайдер [10], огляд літератури є ефективним способом збору інформації, щоб висвітлити докази на метарівні та виявити області, в яких потрібні додаткові дослідження, що є важливим компонентом створення теоретичних основ та побудови концептуальних моделей. Проте авторка також виділяє і проблематику проведення оглядових досліджень, оскільки існує висока ймовірність того, що науковці будують свої дослідження на хибних припущеннях, вибірково ставляться до доказів та стикаються зі складністю оцінки рівня внеску таких досліджень.

Актуальність такого дослідження зумовлена зростаючою роллю застосування корпоративно відповідальних практик у діяльності компанії та прийнятті управлінських рішень, необхідністю інтеграції економічних, соціальних та екологічних аспектів у стратегії компаній, а також потребою у підвищенні довіри зацікавлених сторін до інформації. Вивчення наукових підходів до формування звітності зі сталого розвитку дозволяє оцінити сучасний стан знань, визначити ключові тенденції та напрями розвитку, а також сприяє обґрунтуванню ефективних методів її впровадження на практиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика формування нефінансової звітності та звітності зі сталого розвитку є предметом активних наукових дискусій, у межах яких дослідники аналізують роль звітності як інструмента забезпечення прозорості, підвищення довіри заінтересованих сторін та інтеграції принципів сталого розвитку у стратегічне відповідальне управління. Зокрема, концепцію нефінансового звітування та формування звітності зі сталого розвитку досліджують такі вітчизняні науковці: О.Баришнікова, К.Безверхий, С.Василішин, В.Гик, О.Височан, Р.Воронко, І.Жиглей, І.Жураковська, І.Замула, Р.Кузіна, С.Легенчук, І.Макаренко, В.Муравський, О.Нестеренко, О.Примаченко, О.Проданчук, М.Романенко, Ю.Серпенінова, Р.Сидоренко, О.Сокил та іноземні автори: К.Маркіс, М.В. Тоффел, Й.Чжоу, Ч.Х. Чо, М.Лайн, Р.В. Робертс, М.Родріг, Х.Б. Крістенсен, Л.Гейл, К.Лойц, Ф.Розаті, Л.Г.Д. Фарія, Т.А. Цаліс, К.Е. Маламатеніу, Д.Кулуріотіс, І.Е. Ніколау, І.Енерт, С.Парса, І.Ропер, М.Вагнер, М.Мюллер-Камен та інші.

Зокрема, Д.Костеа та К.-Д. Хатеган [6] зазначають, що підприємства є частиною циркулярної економіки, які взаємодіють між собою, зокрема екологічні, соціальні та управлінські теми є центральними як для компанії, так і для зацікавлених сторін. Здійснивши бібліометричний аналіз, автори також виділяють посилення інтересу дослідників до тематики ESG та звітності зі сталого розвитку, проте існує певна прогалина в дослідженнях нових нормативних актів, CSRD або ESRS. Таким чином, враховуючи нові виклики, дослідники повинні адаптуватися до нових вимог та пропонувати більше рекомендацій для своїх користувачів. Науковці Е.Ріво Лопес та інші [7] звертають увагу, що на практичному рівні дотримання корпоративної соціальної відповідальності варто розуміти та застосовувати не з боку дотримання нормативних вимог, а як стратегічний інструмент для побудови довіри та управління ризиками. Також автори вирізняють проблематику взаємозв'язку між розкриттям інформації та фактичними екологічними показниками, як і наведено вище залишаються невирішеними питання оцінки впливу нормативних актів, наприклад, таких як CSRD на якість звітів.

Своєю чергою В.Мудейлі та А.Телукдарі [8] демонструють тенденцію, пов'язану зі штучним інтелектом, інструментами машинного навчання та звітністю зі сталого розвитку. Також акцентується увага на проблемі greenwashing, що є однією з ключових у сфері звітності зі сталого розвитку. На основі проведеного аналізу доведено, що наявні дослідження здебільшого фокусуються на виявленні та ідентифікації проявів greenwashing, але бракує методологічних підходів для оцінки його масштабів та впливу на якість звітності. Одним із перспективних напрямів визначено застосування штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизованого аналізу звітів та зменшення інформаційної асиметрії.

Абейсекера І., проаналізувавши теоретичне підґрунтя щодо формування звітності зі сталого розвитку, дійшла висновку, що під час її впровадження важливо враховувати три аспекти: 1) уникати перевантаження інформацією, звітуючи за обраними цілями сталого розвитку та трьома видами капіталу (інтелектуальним, соціальним та екологічним); 2) орієнтуватися на результативність, демонструючи ефективність діяльності у фінансових, інтелектуальних та екологічних напрямках; 3) дотримуватися принципів сталого розвитку, зокрема взаємозалежності планетарних систем, збереження біорізноманіття, принципу обережності та міжпоколінної справедливості, що пропагуються теорією Гайя та теорією розподільчої справедливості.

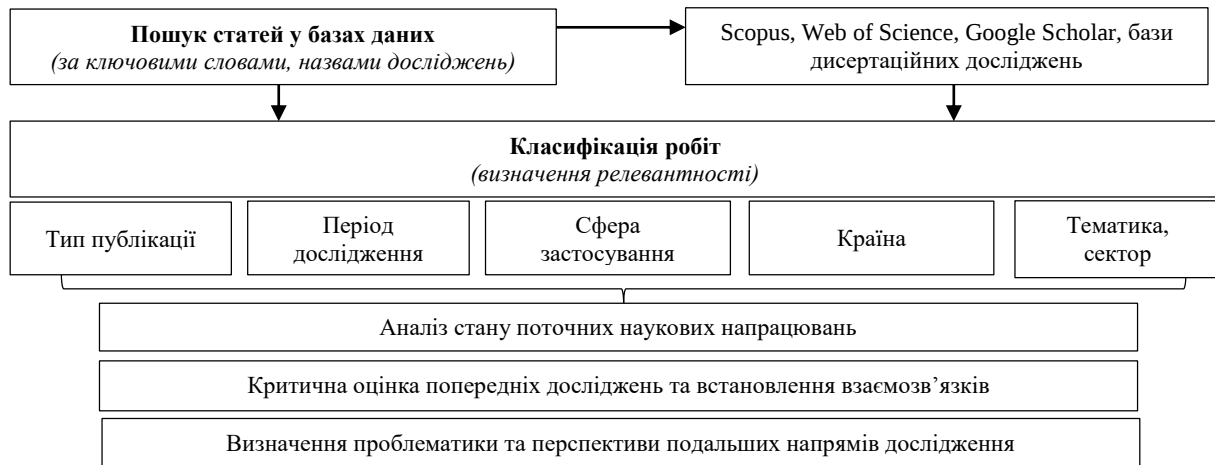
Примащенко О. та Романенко М. [3] погоджуються, що звітність зі сталого розвитку є важливим інструментом у забезпеченні корпоративної соціальної відповідальності, проте виділяють проблематику її впровадження в Україні через повномасштабну війну, спадщину пострадянського регулювання економіки та функціонування різних інституцій, вимоги щодо адаптації міжнародних стандартів без попередньої законодавчої бази та соціального підґрунтя, застарілі підходи керівної ланки до управлінських процесів тощо. Але вони також зазначають, що вітчизняні підприємства мають значний потенціал щодо впровадження відповідальних практик, незважаючи на всі виклики та проблеми. Це також підтверджують у своїх працях О.Солодовнік та О.Майданник [4]. Автори вважають, що основним джерелом інформації про діяльність підприємства та її наслідки є звітність зі сталого розвитку, зокрема, сучасні умови господарювання характеризуються зростанням вимог стейкхолдерів до розкриття компаніями інформації щодо сталого розвитку.

Отже, на підставі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що проблематика формування нефінансової звітності та звітності зі сталого розвитку є предметом активних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Це свідчить про важливість звітності як інструмента підвищення прозорості діяльності компаній, зміцнення довіри зацікавлених сторін та інтеграції принципів сталого розвитку у корпоративне управління. Однією з ключових тенденцій є зростання уваги до ESG-практик, системного оцінювання ефективності діяльності підприємств за економічними, соціальними та екологічними показниками, а також використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту та машинного навчання для підвищення якості та достовірності звітів. Водночас аналіз наукових досліджень вказує на наявність значних прогалин: недостатньо досліджено вплив нормативних актів, складність оцінки результативності та інтеграції нефінансових показників у корпоративну практику, а також особливості впровадження звітності в умовах специфічних економічних та соціальних викликів, зокрема в Україні. Заразом численні дослідники наголошують на потенціалі підприємств щодо впровадження відповідальних практик та необхідності системного підходу до формування звітності зі сталого розвитку, що дозволяє не лише задовольнити вимоги зацікавлених сторін, а й сприяти стратегічному управлінню та підвищенню ефективності діяльності компанії.

Метою статті є дослідження наукових напрацювань, проведення бібліографічного аналізу на тему звітності зі сталого розвитку та наративної компоненти звітності, визначення основних викликів, концепцій та напрямів розвитку.

Викладення основного матеріалу. Під час проведення систематичного огляду літератури варто дотримуватися таких етапів: 1) розроблення плану літературного огляду; 2) проведення огляду; 3) аналіз; 4) висвітлення результатів (рис. 1).

Щодо першого етапу, то доцільним є визначення головної тематики дослідження, основними поняттями будуть «нарративна компонента звітності зі сталого розвитку» та безпосередньо «звітність зі сталого розвитку», таким чином це охопить найбільш релевантні наукові джерела, ключові поняття, термінологію, формування дослідницьких питань, які в подальшому будуть слугувати основою для проведення дослідження. Цей етап також містить визначення критеріїв включення та виключення джерел, вибір часових меж, типів джерел (дисертаційні дослідження, наукові статті, звіти міжнародних організацій, аналітичні огляди тощо), а також бази даних та пошукові платформи (зокрема, буде використано такі наукометричні бази, як: Scopus, Web of Science, Google Scholar).

Джерело: власна розробка автора

Рис. 1. Методологія дослідження огляду літератури

У межах дослідження поняття «нарративної компоненти звітності зі сталого розвитку» варто зосередитися на застосуванні методів фіксації, класифікації та узагальнення відібраного матеріалу з урахуванням специфіки як підходів до формування звітності зі сталого розвитку, так і ролі нарративних елементів у комунікації з користувачами інформації. Саме фіксація результатів дослідження допоможе оцінити та визначити поняття «нарратив», відмінності в класифікації звітності (зокрема фінансової, нефінансової, інтегрованої), якість розкриття інформації, визначення проблематики питань у дослідженні сталого розвитку. Узагальнення результатів дослідження спрямоване на визначення домінуючих теоретичних підходів, а також на аналіз застосування та впливу теоретичного підґрунтя (зокрема інституційної теорії, теорії зацікавлених сторін, теорії легітимності) на формування звітності. Особливу увагу приділено окресленню поля наукових дискусій щодо ролі нарративної компоненти у забезпеченні та посиленні прозорості діяльності компаній. Водночас визначено міждисциплінарні підходи та здійснено оцінку їхнього впливу на розвиток корпоративної соціальної відповідальності, формування довіри користувачів і реалізацію принципів сталого розвитку.

Актуальність питань сталого розвитку зумовлює зростаючий суспільний інтерес до цієї тематики, що простежується через динаміку пошукової активності в цифровому середовищі (рис. 2).

Рис. 2. Тенденція використання поняття «сталий розвиток» за пошуковим запитом (на основі Google Trends)

Представлено результати аналізу за допомогою сервісу Google Trends, який відображає зміни глобального інтересу користувачів Інтернету до терміна «сталий розвиток» у період з 2004 до середини 2025 року. На початковому етапі (2004–2015 роки) інтерес до поняття сталого розвитку залишався стабільно низьким, із поодинокими коливаннями, що свідчить про обмежене поширення терміна у публічному та академічному просторі, проте, починаючи з 2016 року після прийняття оновлених Цілей сталого розвитку спостерігається поступове зростання зацікавленості, яке проявляється у вигляді регулярних піків пошукової активності. З 2019 року ця динаміка посилюється, відображаючи періодичну хвилюву структуру, що корелює з етапами публікації нефінансової звітності та її зростаючою

популярністю, прийняттям регуляторних актів та проведенням міжнародних самітів зі сталого розвитку. Особливої уваги заслуговує період останніх років, упродовж якого інтерес до сталого розвитку демонструє стабільно високий рівень, що відображає інтеграцію принципів сталості в публічні сектори, бізнес-стратегії та відповідальні практики компаній.

Проведення огляду літератури варто почати з результатів дисертаційних досліджень, які є важливим джерелом первинної наукової інформації, систематизованої за предметною областю такого дослідження, що відображає сучасний стан розробки проблематики, а також містить апробовані методичні підходи. Такий огляд дозволяє виявити тенденції, напрями, які вже були предметом глибокого аналізу, узагальнити наукові позиції щодо ключових аспектів та ідентифікувати прогалини. У таблиці 1 систематизовано дисертації, присвячені питанням обліку та звітності. Незважаючи на відмінності у формулюваннях тем, усі вони мають спільну концептуальну основу – дослідження облікового, аналітичного, контрольного або методологічного забезпечення звітності, що розкриває нефінансові аспекти діяльності та звітування підприємств.

Таблиця 1

Еволюція наукових підходів до сталого розвитку та різновидів нефінансової звітності в дисертаційних дослідженнях за обліковими спеціальностями

№	Рік	ПІБ	Назва дисертаційного дослідження
Звітність зі сталого розвитку			
1.	2017	Макаренко Інна Олександрівна	Конвергентна стейкхолдерська модель обліку, звітності та аудиту в умовах сталого розвитку
2.	2016	Баришнікова Олена Миколаївна	Формування, облікове забезпечення та верифікація звітності сталого розвитку підприємств
ESG-звітність			
1.	2025	Селецька Дар'я Олегівна	Облікове забезпечення формування ESG-звітності
Інтегрована звітність			
1.	2025	Безверхий Костянтин Вікторович	Інтегрована звітність корпоративних підприємств
2.	2025	Баранова Юлія Геннадіївна	Інтегрована звітність агропідприємств та контроль її достовірності
3.	2023	Шевчук Наталія Станіславівна	Інтегрована звітність в управлінні аграрними підприємствами
4.	2021	Прозоров Денис Вікторович	Обліково-аналітичне забезпечення формування інтегрованої звітності підприємств
5.	2020	Куцик Петро Олексійович	Інтегровані системи обліку і звітності в корпоративному управлінні: теорія, методологія, організація
6.	2019	Макаренко Віта Юріївна	Організаційно-методичне забезпечення формування інтегрованої звітності
7.	2018	Нестеренко Оксана Олександрівна	Методологія та організація формування інтегрованої звітності
8.	2016	Кузіна Руслана Віліївна	Формування системи корпоративної звітності: теорія, методологія та організація
Сталий розвиток			
1.	2021	Людвенко Дмитро Віталійович	Обліково-інформаційне забезпечення сталого розвитку тваринництва: теорія, методологія, практика
2.	2021	Дядюн Олена Олександрівна	Облік і аудит нематеріальних активів підприємств в умовах сталого розвитку
3.	2021	Жолобецька Марина Борисівна	Організація бухгалтерського обліку як передумова забезпечення сталого розвитку підприємства
4.	2019	Сокіл Олег Григорійович	Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва: теорія, методологія, практика
5.	2018	Будько Оксана Володимирівна	Система обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку організації
6.	2017	Тарасова Тетяна Олексіївна	Обліково-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком підприємств торгівлі
Публічна звітність			
1.	2016	Пилипенко Любомир Миколайович	Система публічної звітності корпорацій в умовах постіндустріальної економіки

Джерело: власна розробка автора на основі [9]

Така вибірка сформована на основі змістовної близькості тем до поняття звітності зі сталого розвитку, що визначає основний вектор дисертаційного пошуку. Тим самим була проведена кластеризація за різними напрямками, яка відображає логічну структуризацію наукових підходів до розкриття нефінансової інформації залежно від обраного об'єкта або аспекту дослідження.

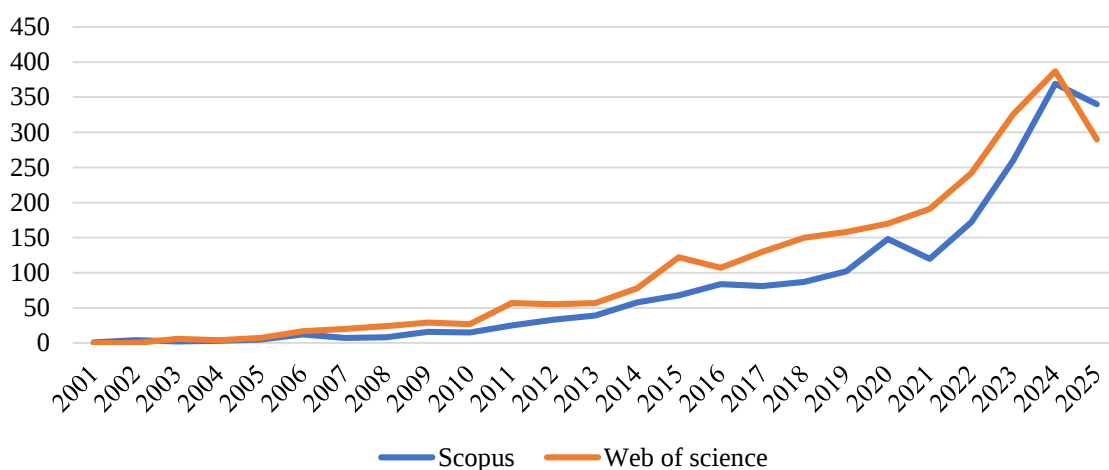
Кількісна динаміка досліджень висвітлює зростання наукового інтересу до різних векторів нефінансового звітування. Якщо у 2016–2017 роках переважали загальні підходи до сталого розвитку в обліку та формуванні звітності, то з 2018 року починають з'являтися дослідження, присвячені інтегрованій звітності. Зокрема, пік активності припадає на 2020–2025 роки, коли дослідники звертаються до більш специфічних аспектів таких, як: верифікації нефінансової звітності, облік ESG-показників, контроль достовірності нефінансової інформації тощо, що свідчить про поступовий перехід від загальнотеоретичних підходів до конкретних методологічних рішень щодо інтеграції нефінансової звітності у систему корпоративного управління, які формувалися, спираючись на глобальні тренди, зокрема впровадженням стандартів GRI, SASB, IFRS, CSRD тощо.

У дослідженні І.Макаренка [2] висвітлено відмінності між видами звітності, зокрема звітність зі сталого розвитку не ототожнюється з інтегрованою звітністю, а трактується як окрема концепція, що охоплює розкриття нефінансової інформації за ESG-критеріями і Цілями сталого розвитку та висвітлює найбільш суттєві для стейкхолдерів фінансові і нефінансові параметри діяльності компанії, що дає можливість підтвердити концептуальну відмінність щодо формування та методики складання окремих компонент звітності зі сталого розвитку від інших форм звітування. Зокрема, авторка вважає, що методологічне підґрунтя обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку компаній формують мультистейкхолдерський підхід, теорія звітності багатоцільового призначення та комунікаційна теорія. Значну увагу приділено конвергентній стейкхолдерській моделі, а саме формуванню нової моделі обліку, звітності та аудиту, яка враховує інформаційні запити стейкхолдерів, сучасні інновації у звітності (XBRL, реальний час, Big Data, GRI) та актуарний підхід (поєднання соціального, екологічного, фінансового та управлінського обліку за видами капіталу та вартості). Представлено структурно-логічну схему картування та пріоритизації запитів стейкхолдерів на основі GRI-індикаторів та Цілей сталого розвитку, що визначено як важливий методичний інструмент для побудови ефективної нефінансової звітності, та виділено два інформаційні контури: класифікація та комунікація. Емпірично доведено, що прозорість нефінансової звітності позитивно впливає на фінансову ефективність компанії. Показано, що достовірність звітності зі сталого розвитку потребує незалежного підтвердження, та запропоновано дескриптивну модель оцінки правового середовища для верифікації такої звітності, розглянуто стан та конкуренцію на ринку аудиторських послуг як умову її забезпечення.

Дисертаційне дослідження І.Баришнікової [1] розглядає звітність зі сталого розвитку як новий механізм оприлюднення інформації про діяльність компанії. Також авторка вважає, що звітність може бути як інтегрована в систему бухгалтерського обліку, так і функціонувати поза нею, що залежить від наповненості показниками та вимогами щодо забезпечення сталого розвитку. Таке трактування доводить проблематику невизначеності щодо висвітленої інформації у звітності. Авторка пропонує набір показників в розрізі економічної, екологічної та соціальної складових, що дозволило б забезпечити релевантність та порівнянність нефінансової інформації, наголошуючи на тому, що відсутність чіткого механізму формування та облікового забезпечення звітності зі сталого розвитку призводить до неповноти інформації, приховання реальних фактів, послаблення довіри користувачів та недостатньої управлінської ефективності. Важливим аспектом авторка виділяє верифікацію звітності, що є необхідною умовою для забезпечення достовірності, об'єктивності та підзвітності розкритої інформації. Особливу увагу приділено моделі внутрішнього аудиту, що передбачає оцінку якості нефінансової звітності за визначеними критеріями та можливість присвоєння рейтингу достовірності.

Таким чином, наведені дисертаційні дослідження підтверджують стале зростання академічного інтересу до розвитку облікових підходів у сфері нефінансової звітності та окреслюють наукове підґрунтя для подальших досліджень у цьому напрямі, які доцільно спрямовувати на вирішення ряду актуальних теоретико-методологічних та прикладних проблем. Насамперед, наукового обґрунтування потребує інтеграція звітності зі сталого розвитку в національну систему бухгалтерського обліку з урахуванням нормативних вимог, специфіки НП(С)БО, упровадження та використання міжнародних стандартів нефінансової звітності. Також не менш важливим є розроблення галузевих моделей формування звітності, адаптованих до особливостей діяльності підприємств (наприклад аграрного, промислового, IT-сектору, державного управління тощо). Окремої уваги потребує ідентифікація кількісних та якісних показників, що відображають соціальну, екологічну та управлінську результативність, а також формування механізмів їх облікового відображення. Актуальним є також наукове обґрунтування концепції аудиту та верифікації звітності сталого розвитку як окремого інституту забезпечення достовірності нефінансової інформації. Крім того важливим науковим завданням є аналіз залежності між якістю звітності сталого розвитку та економічною ефективністю підприємств, а також вивчення сприйняття звітності різними групами стейкхолдерів як чинника формування соціального капіталу та репутаційної цінності бізнесу.

Невизначеним аспектом залишається питання наративної компоненти звітності сталого розвитку, що є ключовим інструментом розкриття нефінансової інформації у формі текстових пояснень, описів стратегій, управлінських підходів, ризиків та соціального впливу діяльності підприємства. У більшості досліджень акцент зміщено переважно на визначення кількісних показників, що відповідають вимогам стандартів GRI або ESG-індикаторів, а також на методичні підходи до їх облікового забезпечення, структурування та узагальнення. Водночас якість, логіка побудови, повнота та послідовність саме текстового (наративного) наповнення звітів залишаються поза увагою дослідників або розглядаються лише побіжно. Ігнорування цього аспекту знижує аналітичну цінність звітності, оскільки саме наративна компонента дозволяє інтерпретувати числові дані у стратегічному відображенні, розкрити зв'язки між фінансовими та нефінансовими результатами, а також забезпечити прозору комунікацію із зацікавленими сторонами. У зв'язку з цим постає необхідність поглибленого наукового осмислення ролі, структури та критеріїв якісного представлення наративної інформації у звітності зі сталого розвитку з урахуванням вимог міжнародних практик та очікувань зацікавлених сторін.

Джерело: сформовано автором на основі Scopus та Web of Science

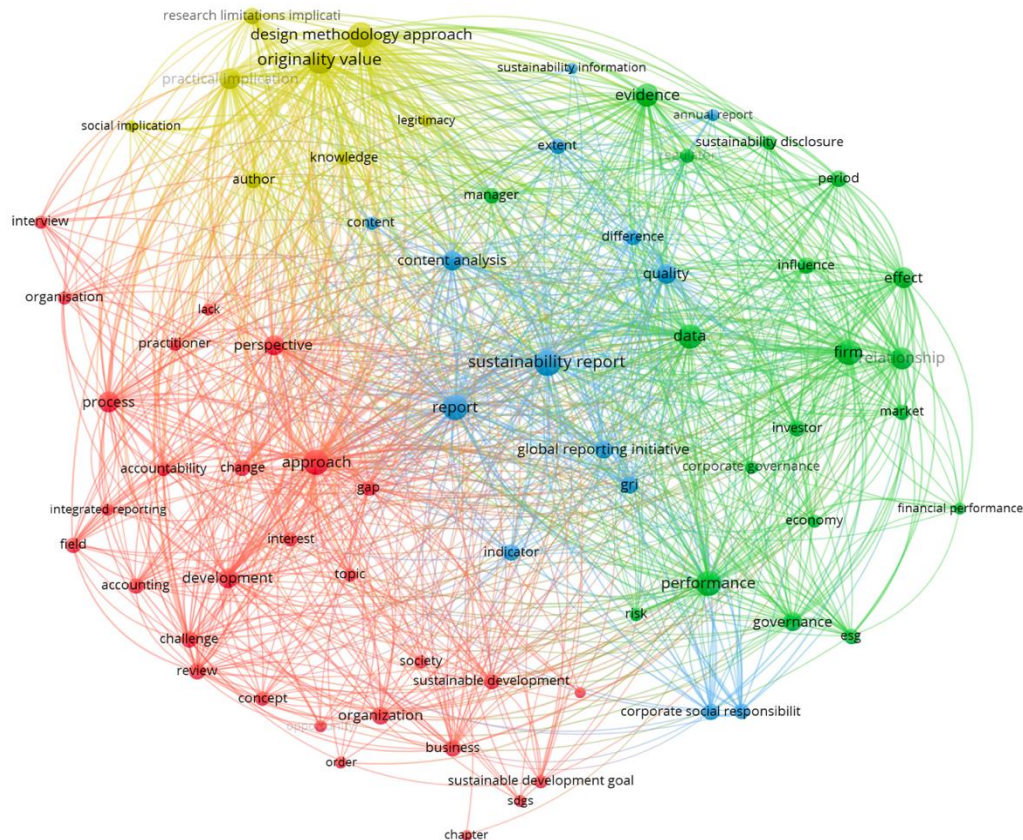
Рис. 3. Кількість наукових публікацій у наукометричних базах Scopus та Web of Science за тематикою «звітність зі сталого розвитку»

Аналіз динаміки публікацій у наукометричних базах, як видно на рисунку 3, підтверджує зростання наукового інтересу до тематики звітності зі сталого розвитку. Загалом було проаналізовано найбільш релевантні публікації у Scopus – 2061 праця та Web of Science – 2795 досліджень. Початковий період (2001–2010 роки) характеризується низьким рівнем публікаційної активності, що пояснюється формуванням самої концепції сталого розвитку та обмеженою практикою формування такої звітності. Починаючи з 2011 року, фіксується поступове й постійне зростання кількості досліджень, що відображає посилення ролі сталого розвитку, зокрема у зв'язку із упровадженням ЦСР та розвитком стандартів щодо складання звітності зі сталого розвитку. Особливо стрімке зростання відбувається у період 2020–2024 років, що пов'язано з глобальним поширенням ESG-підходів, зростанням запитів щодо нефінансової інформації з боку стейкхолдерів, посиленням нормативних вимог до прозорості бізнесу та формування такої звітності, а також впливом пандемії COVID-19, яка актуалізувала та посилила питання сталості компаній до соціальних та екологічних аспектів їхньої діяльності.

На основі вибірки найбільш релевантних наукових досліджень у наукометричній базі Scopus було проведено візуалізацію мережевого аналізу ключових слів (рис. 4) за тематикою «звітність зі сталого розвитку» та розділено за відповідними кластерами.

Як ми можемо прослідкувати, центральним поняттям здійсненого аналізу, яке об'єднує всі інші вузли, є саме «sustainability report», що свідчить про його роль як основного фокусу досліджень. Водночас найбільш вираженим кластером є червоний, який характеризується теоретико-методологічними аспектами звітності зі сталого розвитку та представлений такими термінами, як: «approach», «perspective», «accountability», «development», «organization», «gap», «challenge». Такі взаємозв'язки вказують на домінування інтересу науковців до виявлення теоретичних прогалин, пошуку проблематики, розвитку підходів, формування концепцій щодо звітування компаній та інтеграцію сталих практик у корпоративну стратегію підприємства.

Зелений кластер представляє економічні та фінансові аспекти, які пов'язані з упровадженням практик сталого розвитку та впливом звітності зі сталого розвитку на діяльність компаній. Особлива увага зосереджена на таких термінах, як: «performance», «firm», «relationship», «governance», «financial performance», «investor», «risk», «economy», «ESG», що відображає дослідження впливу звітності на фінансову ефективність компаній, оцінку взаємозв'язків між якістю звітів, корпоративним управлінням та залученням інвесторів, а також управління ризиками відповідно до ESG-критеріїв.

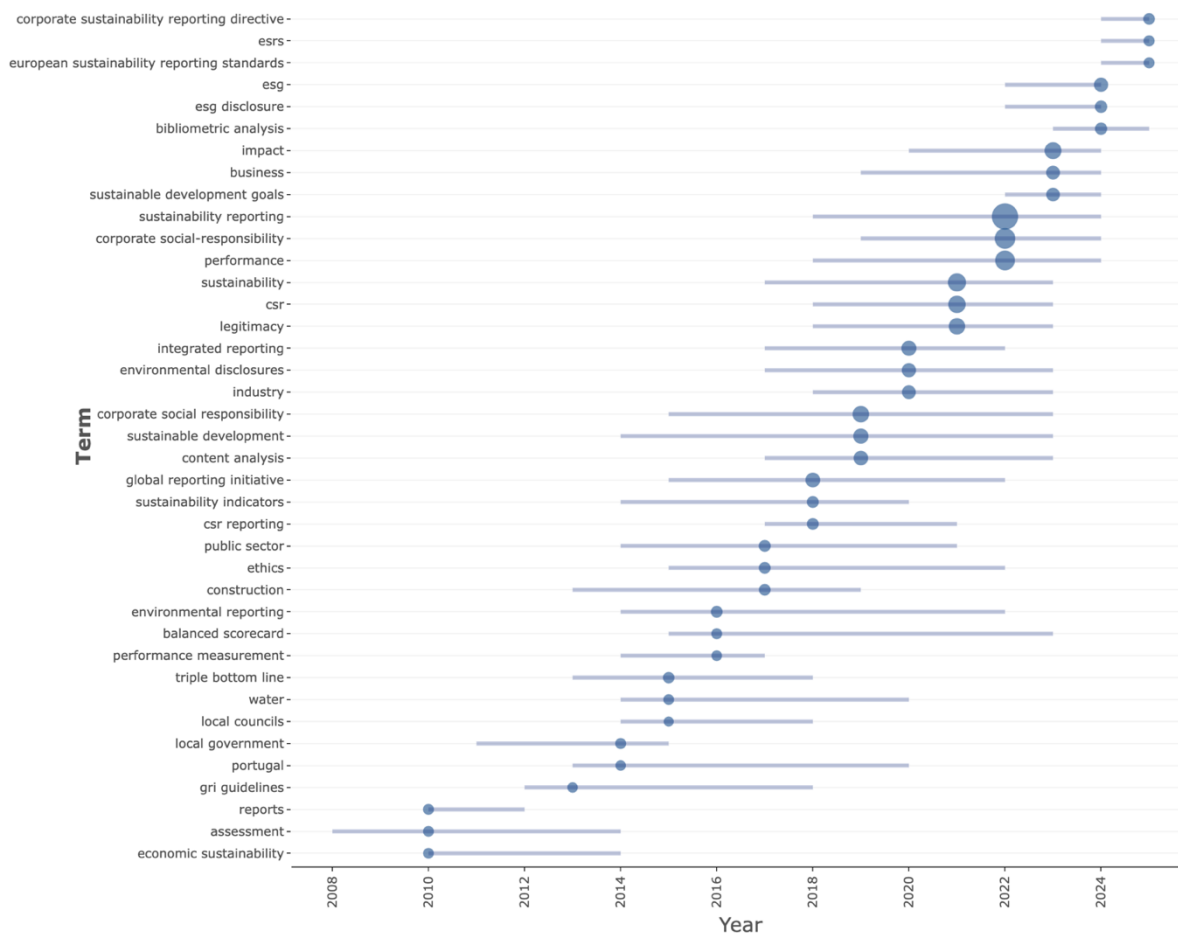
Джерело: сформовано автором за допомогою VosViewers

Рис. 4. Візуалізація мережевого аналізу ключових слів у наукометричній базі Scopus

Своєю чергою жовтий кластер підтверджує важливість практичного застосування результатів досліджень та соціального ефекту звітності. Зокрема наявність зв'язків із центральними поняттями вказує на прагнення дослідників створювати інноваційні методики для вимірювання й оцінювання сталого розвитку. Синій кластер характеризується вузлами, які безпосередньо стосуються стандартів звітності та їх змістовного наповнення разом з практичним застосуванням, що підтверджується такими термінами, як: «sustainability report», «global reporting initiative», «indicator», «content analysis». Таким чином підтверджується необхідність стандартизації звітності та створення уніфікованих стандартів для формування звітності зі сталого розвитку. Отже, можемо підвести підсумок, що «звітність зі сталого розвитку» виходить за межі стандартного інформування, інтегруючи економічні, соціальні та екологічні елементи, що дозволяє визначити їх взаємозалежність, вплив стандартів, методології, теоретичних аспектів на її формування тощо.

Тематика досліджень звітності зі сталого розвитку на основі трендів (рис. 5) за різні періоди демонструє еволюцію: від концептуальних засад до більш складних, регуляторних та методологічно розвинених підходів. Як ми можемо побачити, специфіка досліджень звітності зі сталого розвитку з'явилась нещодавно. На ранніх етапах домінували загальні терміни, які пов'язані саме з економічною складовою сталого розвитку, про це свідчить популярність таких термінів, як: «economic sustainability», «assessment», «triple bottom line», «performance measurement», «reports». Тому саме тут почалося формування базового понятійного апарату та орієнтація дослідників на фундаментальні підходи щодо формування такої звітності. Починаючи з 2014–2015 років, спостерігається зміщення акцентів у бік глибших та міждисциплінарних досліджень, підвищується увага до аналітичної складової та формування

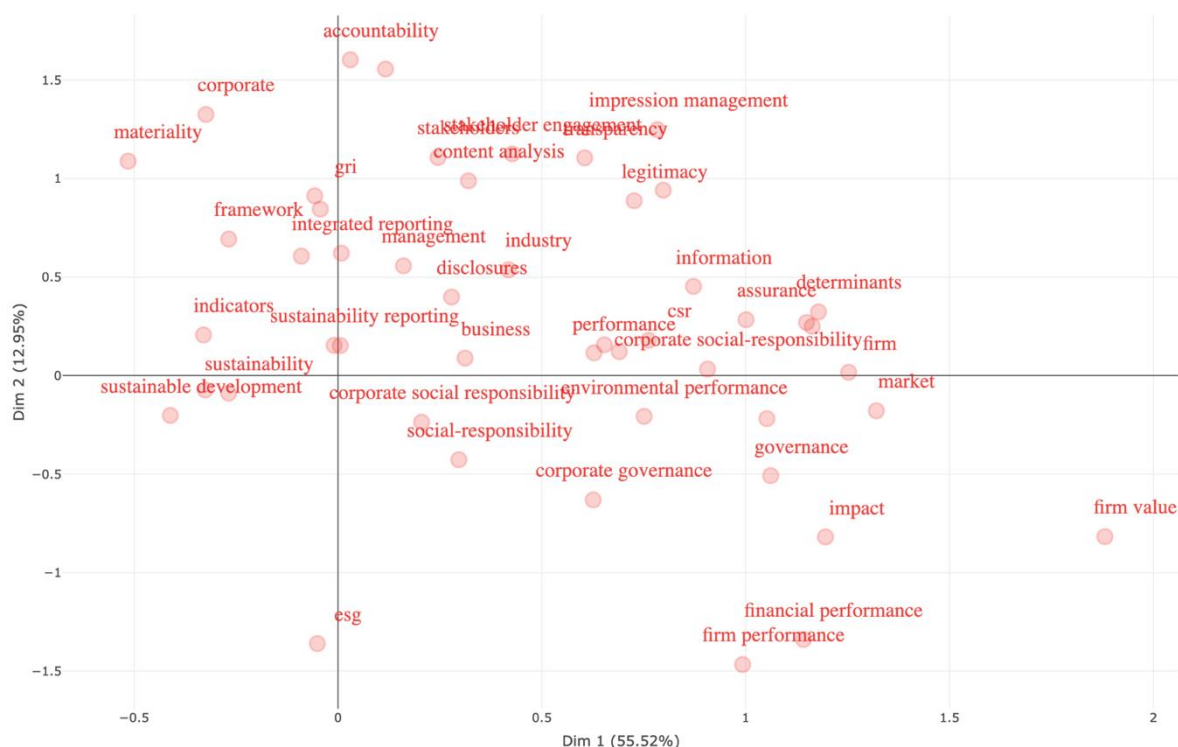
методології складання звітності. Також прослідковується зростання популярності таких термінів, як «ESG», що підтверджує вимоги до інтеграції екологічних, соціальних та управлінських аспектів у корпоративну звітність та діяльність підприємства. Водночас у 2022–2024 роках значної уваги набули регуляторні ініціативи Європейського союзу, зокрема терміни «corporate sustainability reporting directive (CSRD)», «European sustainability reporting standards (ESRS)» свідчать про зростання ролі нормативно-правових чинників та проблематики їх практичного застосування під час формування звітності та загалом діяльності підприємства.

Джерело: сформовано автором за допомогою Bibliometrix на основі Web of Science

Рис. 5. Тренди наукових досліджень за тематикою «звітність зі сталого розвитку»

На основі здійсненого аналізу вибірки було побудовано двовимірну карту співвідношень ключових термінів, як наведено на рисунку 6, яка дозволяє візуалізувати основні кластери понять та демонструє, як ключові поняття концентруються навколо тематичних напрямів. Зокрема, у лівій частині графіка спостерігається скупчення термінів, пов'язаних із концепціями сталого розвитку та звітності, таких як: «sustainability», «sustainable development», «sustainability reporting», «gri», що вказує на їхню тісну взаємодію у наукових джерелах. Також важливим є взаємозв'язок зі стандартами GRI, що відображає тісну взаємодію формування звітності зі сталого розвитку зі стандартизацією. У верхній частині графіка сформовано кластер понять, пов'язаних із управлінням та прозорістю, зокрема «accountability», «transparency», «stakeholder engagement». Такі терміни свідчать про необхідність комунікації із зацікавленими сторонами, поданні якісної інформації, що своєю чергою формує рівень довіри та відповідального управління. Праворуч і нижче на графіку виділяється група термінів, що відображає фінансову складову сталого розвитку, зокрема «firm value», «financial performance», «impact» підкреслюють зв'язок між звітністю зі сталого розвитку та фінансовими результатами компанії. Окрім того, окремий кластер утворюють поняття, пов'язані з легітимністю та корпоративним управлінням, що підтверджує роль інституційного середовища в ефективному впровадженні практик сталого розвитку.

Джерело: сформовано авторкою за допомогою Bibliometrix на основі Web of Science

Рис. 6. Двовимірна карта співвідношень ключових термінів

На основі наукових публікацій (табл. 2), індексованих у наукометричній базі Scopus, простежується еволюція наукового дискурсу щодо звітності зі сталого розвитку. Науковці зосереджують свою увагу на широкому спектрі різних аспектів, зокрема на проблематиці нормативно-правового регулювання, якісних характеристиках звітності, впливу інституційних чинників, а також ролі корпоративного управління у формуванні прозорості та ефективності діяльності.

Одним із досліджуваних напрямів є вивчення феномену «greenwashing» та маніпулятивної подачі інформації, що показує важливість якісного змісту звітів, де саме наративна компонента відіграє ключову роль у подачі інформації, формуванні довіри та сприйнятті впливу компаній щодо досягнення сталого розвитку. Також такі дії підприємства викликають зростаючу критику серед зацікавлених сторін та потребують посиленої зовнішньої верифікації звітності.

Таблица 2

Основні наукові дослідження з проблематики звітності зі сталого розвитку, що індексуються в наукометричній базі Scopus

№	Назва публікації	Автор(и)	Рік
1	2	3	4
Найбільш цитовані статті			
1.	Scrutiny, norms, and selective disclosure: A global study of greenwashing	Marquis, C., Toffel, M.W., Zhou, Y.	2016
2.	Organized hypocrisy, organizational façades, and sustainability reporting	Cho, C.H., Laine, M., Roberts, R.W., Rodrigue, M.	2015
3.	Mandatory CSR and sustainability reporting: economic analysis and literature review	Christensen, H.B., Hail, L., Leuz, C.	2021
4.	Addressing the SDGs in sustainability reports: The relationship with institutional factors	Rosati, F., Faria, L.G.D.	2019
5.	New challenges for corporate sustainability reporting: United Nations' 2030 Agenda for sustainable development and the sustainable development goals	Tsalis, T.A., Malamateniou, K.E., Koulouriotis, D., Nikolaou, I.E.	2020

1	2	3	4
6.	The quality of sustainability reports and impression management: A stakeholder perspective	Diouf, D., Boiral, O.	2017
7.	Reporting on sustainability and HRM: a comparative study of sustainability reporting practices by the world's largest companies	Ehnert, I., Parsa, S., Roper, I., Wagner, M., Muller-Camen, M.	2016
8.	Business contribution to the Sustainable Development Agenda: Organizational factors related to early adoption of SDG reporting	Rosati, F., Faria, L.G.D.	2019
9.	Board gender diversity and sustainability reporting quality	Al-Shaer, H., Zaman, M.	2016
10.	Corporate involvement in Sustainable Development Goals: Exploring the territory	van der Waal, J.W.H., Thijssens, T.	2020
Найновіші статті			
1.	Tax-Related Sustainability Reporting: Theoretical and Normative Implications from a European Perspective	Münch, M., Velte, P.	2025
2.	Sustainability reporting assurance and corporate employment structure: empirical evidence from Chinese listed companies	Cheng, H., Gao, S.	
3.	The impact of esg reporting on the multidimensional activities of modern companies	Kuçeba, R.	
4.	How do European Union electric utilities contribute to the Sustainable Development Goals? Empirical insights on reporting and management control practices	Aliu, S., Traxler, A.A., Greiling, D.	
5.	Can ESG disclosure predict carbon risk? Evidence from machine and deep learning models	Siddique, M.A., Karim, S.	
6.	Impact of environmental double materiality on firm valuation: Evidence from the EU	Huang, P.-C., Mirza, N., Umar, M., Horobet, A.	
7.	Show me the money: A systematic literature review on financial transparency and USALI's global adoption challenges	Elston, J.N., Coelho, L.M.R., Peixinho, R.M.T.	
8.	Towards Enhanced Sustainability Reporting Credibility: The Role of National Governance in Europe	Alta'any, M., Meqbel, R., Oyewo, B., Alsulami, A.	
9.	Optimizing Business Strategy for Sustainability: Probing the Effects of CEO Features, and Corporate Reputation in Driving ESG Outcomes	Saeed, U.F., Wiredu, I.	
10.	Transparency in Human Capital Disclosure in Non-Financial Reporting: Towards Ethical Governance and Corporate Social Responsibility in Banking	Serpeninova, Y., Partila, P., Raboshuk, A., Krukhmal, O., Nezhyd, Y.	

Джерело: складено автором на основі Scopus

Науковці дедалі активніше досліджують взаємозв'язок між звітністю та досягненням цілей сталого розвитку, що зумовлено необхідністю реалізації Порядку денного ООН на період до 2030 року. Великого значення набуває роль національних інституцій, законодавчого регулювання та його практичного застосування, а також добровільних ініціатив, що стимулюють компанії до досягнення більшої прозорості. Було виявлено тенденцію до міждисциплінарного підходу, що охоплює економічний, соціальний, екологічний та управлінський аспекти з урахуванням корпоративної репутації, гендерної диверсифікації та культурних особливостей. Значну увагу приділено інноваційним методам, зокрема застосуванню машинного навчання, глибокому аналізу даних для прогнозування ризиків та виявлення закономірностей. Не менш важливими є екологічні питання, зокрема вплив екологічної подвійної матеріальності на оцінку компанії, етичні підходи, що представлені проблематикою корпоративної відповідальності у сфері людського капіталу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що сучасні наукові дослідження у сфері звітності зі сталого розвитку зосереджуються на питаннях прозорості, достовірності та якості поданої інформації, а також на відповідності звітності цілям сталого розвитку й ефективності інституційного регулювання, зокрема його практичного застосування. Це зумовлено усвідомленням важливості звітності не лише як інструменту інформування, а й як засобу стратегічного управління. Відповідно, зростає роль нарративної компоненти звітності зі сталого розвитку, яка зміцнює довіру до нефінансової інформації та забезпечує прозорість корпоративної діяльності компаній.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на поглибленому аналізі впливу цифровізації на якість та можливості формування звітності, а також на розробленні методичних підходів

до кількісного вимірювання впливу наративної компоненти на рівень довіри зацікавлених сторін, на дослідженні взаємозв'язку між рівнем прозорості нефінансової звітності та інвестиційною привабливістю компаній, що відкриває нові можливості для формування стратегій сталого розвитку бізнесу. Важливим напрямом є також вивчення порівняльних практик формування нефінансової звітності у різних країнах і галузях з урахуванням нормативних та культурних чинників, що дасть змогу виявити найефективніші моделі розкриття інформації. Не менш актуальною є оцінка ефективності механізмів незалежної верифікації звітності, оскільки саме вони сприяють підвищенню довіри до оприлюдненої інформації та забезпечують формування стійких бізнес-моделей, орієнтованих на довгострокову цінність для суспільства й економіки.

Список використаної літератури:

1. *Баришнікова О.М.* Формування, облікове забезпечення та верифікація звітності сталого розвитку підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / *О.М. Баришнікова*. – Житомир, 2016. – 274 с.
2. *Макаренко І.О.* Конвергентна стейкхолдерська модель обліку, звітності та аудиту в умовах сталого розвитку : дис. ... д.е.н. : 08.00.09 / *І.О. Макаренко*. – Суми, 2017. – 481 с.
3. *Примаченко О.* Звітність зі сталого розвитку у забезпеченні корпоративної соціальної відповідальності вітчизняних підприємств / *О.Примаченко, М.Романенко* // *Економіка та суспільство*. – 2024. – № 64. – DOI: 10.32782/2524-0072/2024-64-146.
4. *Солодовнік О.* Підходи до оцінки суттєвості у звітності про сталий розвиток згідно з міжнародними та європейськими стандартами / *О.Солодовнік, О.Майданник* // *Економіка та суспільство*. – 2024. – № 63. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-63-83.
5. *Abeyssekera I.* A framework for sustainability reporting / *I.Abeyssekera* // *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. – 2022. DOI: 10.1108/sampj-08-2021-0316.
6. *Costes I.D.* Evolution of Sustainability Reporting Frameworks / *I.D. Costes, C.D. Hategan* // *Audit Financiar*. – 2025. – Vol. 23, № 179. – P. 555–575. DOI: 10.20869/auditf/2025/179/016.
7. Environmental sustainability reporting: a systematic and bibliometric review of two decades of research / *E.Rivo-López and other* // *Future business journal*. – 2025. – Vol. 11, № 1. DOI: 10.1186/s43093-025-00580-0.
8. *Moodaley W.* Greenwashing, Sustainability Reporting, and Artificial Intelligence: A Systematic Literature Review / *W.Moodaley, A.Telukdarie* // *Sustainability*. – 2023. – Vol. 15, № 2. – 1481 p. DOI: 10.3390/su15021481.
9. National Repository of Academic Texts [Electronic resource]. – Access mode : <https://nrat.ukrintei.ua/en/>.
10. *Snyder H.* Literature review as a research methodology: An overview and guidelines / *H.Snyder* // *Journal of Business Research*. – 2019. – Vol. 104. – P. 333–339. DOI: 10.1016/j.jbusres.2019.07.039.

References:

1. Baryshnikova, O.M. (2016), «Formuvannia, oblikove zabezpechennia ta veryfikatsiia zvitnosti staloho rozvytku pidpriemstv», Ph.D. Thesis of dissertation, 08.00.09, Zhytomyr, 274 p.
2. Makarenko, I.O. (2017), «Konverhentna steikkholderska model obliku, zvitnosti ta audytu v umovakh staloho rozvytku», D.Sc. Thesis of dissertation, 08.00.09, Sumy, 481 p.
3. Prymachenko, O. and Romanenko, M. (2024), «Zvitnist zi staloho rozvytku u zabezpechenni korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti vitchyznianskykh pidpriemstv», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 64, doi: 10.32782/2524-0072/2024-64-146.
4. Solodovnik, O. and Maidannik, O. (2024), «Pidkhody do otsinky suttiievosti u zvitnosti pro stalyy rozvytok zghidno z mizhnarodnyy ta yevropeiskyy standartamy», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 63, doi: 10.32782/2524-0072/2024-63-83.
5. Abeyssekera, I. (2022), «A framework for sustainability reporting», *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, doi: 10.1108/sampj-08-2021-0316.
6. Costes, I.D. and Hategan, C.D. (2025), «Evolution of Sustainability Reporting Frameworks», *Audit Financiar*, Vol. 23, No.179, pp. 555–575, doi: 10.20869/auditf/2025/179/016.
7. Rivo-López, E. et al. (2025), «Environmental sustainability reporting: a systematic and bibliometric review of two decades of research», *Future business journal*, Vol. 11, No. 1, doi: 10.1186/s43093-025-00580-0.
8. Moodaley, W. and Telukdarie, A. (2023), «Greenwashing, Sustainability Reporting, and Artificial Intelligence: A Systematic Literature Review», *Sustainability*, Vol. 15, No. 2, 1481 p., doi: 10.3390/su15021481.
9. *National Repository of Academic Texts*, [Online], available at: <https://nrat.ukrintei.ua/en/>
10. Snyder, H. (2019), «Literature review as a research methodology: An overview and guidelines», *Journal of Business Research*, Vol. 104, pp. 333–339, doi: 10.1016/j.jbusres.2019.07.039.

Федорова Ольга Сергіївна – здобувач вищої освіти ступень «доктора філософії», асистент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка».
<https://orcid.org/0000-0002-8759-0984>.

Наукові інтереси:

- наративна компонента звітності зі сталого розвитку;
- облікове забезпечення звітності зі сталого розвитку.

Fedorova O.S.

Current trends in scientific research on sustainability reporting

This article is devoted to analyzing the current state and evolution of scientific discourse on sustainable development reporting, with a particular focus on the narrative component, which is a key tool for presenting non-financial information. The main literary sources, including dissertation research, scientific articles, and analytical reviews, were systematized, taking into account time limits, the use of keywords, and thematic relevance. The bibliographic analysis was carried out by systematically collecting, classifying, and evaluating scientific sources indexed in the Scopus, Web of Science, and Google Scholar scientometric databases, which made it possible to cover a wide range of international and national studies relevant to the topics of «sustainable development», «sustainable development reporting», and «narrative component of sustainable development reporting». The analysis also examined trends in topics such as «integrated reporting» and «non-financial reporting».

An analysis of scientific interest and trends has been carried out, demonstrating growing attention to sustainable development concepts and reporting standards, as well as a gradual shift from general theoretical approaches to specific methodological solutions that ensure the integration of non-financial information into corporate governance. Key areas of scientific research have been identified: regulatory and legal regulation, ensuring the reliability and quality of reporting, the role of corporate governance and institutional factors, the integration of ESG indicators, and the achievement of sustainable development goals. The need for an in-depth study of the narrative component of reporting, its methods of formation, and its impact on stakeholder trust has been identified. The results obtained create a scientific basis for the development of effective methods for the formation of sustainable development reporting, its integration into national accounting systems, and the improvement of verification procedures, which will contribute to increasing the transparency of corporate activities and the implementation of sustainable development principles.

Keywords: sustainability reporting; sustainable development; bibliometric analysis; CSR; non-financial reporting; narrative component of sustainability reporting.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2025.